

VI STÅR ALLA PÅ KOMMUNENS AXLAR

Genklanger av en **Pariservår**, då vi älskade och log, kämpade och dog under fanor i rött, fanor i svart och fanor i rött och i svart

färgsatta av
Mats Parner

☘☘☘ I april 1871 skrev Karl Marx ett ofta citerat brev till sin gode vän Ludwig Kugelmann i Hannover:

”Vilken tapperhet, vilken historisk initiativkraft, vilken offervilja hos dessa parisare! Sedan de i sex månader hungrat och ruinerats, mera genom inre förräderi än genom den yttre Fiendens manövrer, reser de sig, mitt bland de preussiska bajonetterna, som om det aldrig pågått något krig mellan Frankrike och Tyskland och som om Fienden alls icke stod beväpnad till tänderna framför Paris portar. Historien känner inget liknande exempel på en sådan storhet!”

Det var under Pariskommunens dagar, som dessa lidelsefulla rader kom på pränt. De kan läsas som en oförställd hyllning till det enkla folket, alltså till det parisiska stadsproletariat som helt utan planritning tagit makten i ett oblodigt uppror den 18 mars 1871 och jagat Adolphe Thiers och dennes monstruösa regim på flykten.

Genom kriget mot järnkansler Bismarcks preussiska elitstyrkor var fransmännen redan ett folk i vapen, och i Montmartres kalla gryningsljus vände ursinniga artilleri- och skyttesoldater med ens sina gevärskolvar i vädret denna marsmorgon och stjalpte brädet överända. Två av Thiers' blodtörstiga generaler sköts ned i förbifarten; därutöver förekom inga direkta våldshandlingar. Såttillvida blev maktövertagandet en odramatisk affär.

Upproret var på samma gång spontant, intuitivt och emotionellt, och i ett första skede saknade revoltörerna både politisk ledning och politisk organisation.

I noga räknat 72 dagar och lika många nätter förblev de fattiga och elända herrar (och damer) i eget hus denna bitterljuva pariservår, vackrare än någon kunde minnas, och snabbt som tanken började konturerna av ett nytt samhälle skönjas.

Under denna flyktiga tidsrymd – obetydligt längre än tio veckor – avskaffade man den stående armén och skilde kyrkan från staten. Ett demokratiskt styrelseskick lanserades, ett system med likalön infördes, och allsköns kooperativ växte som svampar ur den illa tuktade gatstenen.

En rad kvinnor spelade avgörande roller i det revolutionära förloppet med Elisabeth Dmitrieva och Louise Michel – ”Röda Jungfrun” – som de mest framträdande gestalterna. Prostitutionen bannlystes, hasardspel förbjöds med omedelbar verkan, pantbankerna bomrades omsorgsfullt igen, och den politiska mötesverksamheten växte lavinartat, många gånger med kyrkorna som gemensamma samlingslokaler. Det var kommunarder som styrde, kommunarder som ställde!

Ja, hela Paris sjöd och bubblade av aktiviteter; det var åter en lust och en fröjd att leva.

☺☺☺ Långt efteråt kom många av de överlevande att vittna om den sorglösa oskuld och det lättsinne som kännetecknade de 72 dagarna i Paris. En närmast gränslös optimism frodades på gator och torg. Folket i gemen tyckte sig ana en sandstrand under den hårda stenbeläggningen, och runt om i staden hälsades våren med glädje, sång och musik. På nytt blev **Marseljäsen** ett ledmotiv i samhällsförändringens tjänst.

Men under den allmänna friluftskonserten vid Tuilerierna den 6 maj föddes i ett svep en precis lika mäktig revolutionshymn: **La Canaille**. Den framfördes av en älskad kabaretartist, Rosalie Bordas, och handlade om parisarna själva, om pöbel, fotfolk, arbetare, tjänstekvinnor, soldater och alla de vanliga människor som nu på nolltid blivit medvetna om sin inneboende kraft. Det berättas att den högspända madame Bordas – denna ”förstädernas frihetsgudinna” – formligen hypnotiserade åhörarna under scenframträdandet. Hon svepte in sig i den röda fanan, blixtrade med ögonen och tycktes fixera den fiende som utan misskund och utan dröjsmål måste slås till marken.

Sedan log hon i triumf och höll färgen genom att också draperas i svarta fanor.

Även de känslösamma och tårögda fick sitt lystmäte dessa fantastiska vårmånader. Sången om körsbärstiden – **Le Temps des Cerises** – blev en storschlager och väl så omtyckt som de båda revolutionära kantaten. De svärmiska raderna om knoppningstid, blomningstid och körsbärstid tonsattes av Jean-Baptiste Clément, en av kommunarderna, och beskrev tillvarons fåfänglighet och alltings förgänglighet.

På så sätt förebådade Cléments körsbärssång det verkliga skeendet.

Inom kort vändes nämligen blad i Historiens tjocka bok. Under sista majveckan 1871 dränktes den franska huvudstaden i rök, blod och eld av Adolphe Thiers, som beredvilligt understöddes av Otto von Bismarck. Närmare 30 000 människor miste sina liv i den vita terrorn på ingen tid alls. Från och med nu var Kommunen ett minne blott.

Samhällsbärarna hade visat var skåpet skulle stå; ånyo härskade ordningens mecenater i Paris! För de rödas svarta krut och kulor stupade, högt räknat, 80 fiendesoldater, två generaler och en biskop – att jämföras med de 30 000 på andra sidan...

☺☺☺ Folk i gemen tror i regel att samtidshistoriens första socialistiska revolution ägde rum i den tsarryska staden Petrograd och dess omedelbara grannskap 1917. ”Oktoberrevolutionen” var emellertid ingen revolution, än mindre en ”socialistisk” sådan, och dess konspiratörer (och inspiratörer) grep makten – tämligen kupppartat – först i november, inte i oktober.

Händelserna under pariservåren –71 konstituerar i långt högre grad det första genombrottet för ett Frihetens Rike värt namnet här på jorden.

Vid den tidpunkten hade Vladimir Iljitj Uljanov, sedermera leg. advokaten V I Lenin, just firat sin ettårsdag vid floden Volgas svallande stränder, och han torde därför inte aktivt ha påverkat det revolutionära förloppet i Paris.

I desto högre grad var det Karl Marx rastlösa ande som vägledde kommunarderna under de 72 dagarnas långa marsch. Men som lärjungar var de medellösa revoltörerna på intet vis ortodoxa och svor varken på Bibeln eller på Kapitalet; deras politiska tändvätska rann till från olika håll och kanter. Rörelsen var uttalat antiauktoritär: 1871 års män och kvinnor utgjorde i

sanning ett brokigt följ och drevs i flertalet fall av äkta idealism. Någon förkvävande partidisciplin kände de oftast inte till.

I sitt lika berömda som beryktade "Manifest" hade Marx och Engels noga understrukt (1848), att kommunisterna inte utgör något "särskilt parti gentemot alla de andra arbetarpartierna". Än mindre uppställer kommunisterna, försäkras det i nästa stycke, några "särskilda principer efter vilka de vill forma den proletära rörelsen". Sist och slutligen måste "arbetarnas frigörelse vara arbetarklassens eget verk". Gemensamma aktioner mellan arbetare i "de civiliserade länderna" anges här som en grundläggande förutsättning för proletariatets slutliga befrielse: "Workers In All Lands – Unite!"

Ja, med den slutfanfaren är även de slokörade väl förtrogna.

Det intressanta med de återgivna harangerna är, givetvis, att de går stick i stäv med den politik som i ett senare skede blev just Lenins:

Först med Lenin fick kommunistpartiet – "bolsjevikerna" – en påtagligt elitär prägel. Med den sträve Lenin som uttolkare av de heliga källskrifterna förvandlades Marx och Engels frihetliga partiideal hastigt och mindre lustigt till ett "arbetarklassens proletära avantgarde" med unisont konspirerande yrkesrevolutionärer som politiskt tondöva men tongivande medlemmar.

"Vi står alla på kommunardernas axlar!" betygade Lenin i ett ögonblick av klarsyn utan att för egen del leva upp till denna stolta devis. Som vi vet, fick den leninska politiken (och ännu mer den stalinska) ytterst tragiska följder, och det sovjetiska samhällsexperimentet kom i årtionden att framstå som en hopplös återvändsgränd – också i rent bokstavig mening.

Våra dagars Ryssland är i de flesta bemärkelser tillbaka på ruta ett.

☒☒☒ De ovanstående raderna bör inte läsas som ett försvar för Marx och Engels idévärld i någon mera kvalificerad mening. Som alla andra var de bägge skäggprydda herrarna produkter av sin tid och sin tids föreställningar och vanföreställningar. Utan varje tvivel gjorde de två en skarpsinnig, i vissa stycken briljant, analys av 1800-talskapitalismen, men i åtskilligt annat tog de miste. Det marxistiska idégodset är också svårt sargat av tidens tand. Varken den historiska eller dialektiska materialismen är en filosofi för 2000-talet.

Det oaktat fanns hos de tyska pionjärerna och profeterna ett demokratiskt anslag, som (nästan) fullständigt saknades hos Lenin. Marx och Engels entusiasm för Pariskommunen var minst av allt tillfällig; det var i sista hand *valbarhetsprincipen*, *likalönsprincipen* och den proklamerade *religionsfriheten* som de – förbehållslöst – hyllade under den korta pariservåren!

Som bekant har livet den egenskapen att det allt som oftast går vidare. En av de kommunarder som överlevde den bittra slutfejden i maj –71 lystrade till namnet Eugène Pottier och föredrog att hålla sig dold en tid efter Katastrofen. I sitt gömställe skrev monsieur Pottier en liten dikt – ett poem i vilket de nyss så förtryckta och hunsade reser sig än en gång och, mot all förmodan, förgör sina plågoandar med hull och hår i den "sista striden".

Jovisst! Pottiers anspråkslösa vers inleds med orden "C'est la Lutte Finale" – "sista striden det är". En natt fann den sin rätta musik, och på sångens änglavingar flög den sedan över hela den civiliserade världen: **Internationalen**.

Mats Parner